

Droga do stanu wojennego – kalendarium 1981

23 października

Decyzją rządu wprowadzono do działania wojskowe Terenowe Grupy Operacyjne. Ich celem miała być kontrola i usprawnienie działań władz administracyjnych i gospodarczych w obliczu zimy, grożącej katastrofą państwu pogrążonemu w kryzysie. Działalność TGO była szeroko nagłaśniana przez rządowe media, które próbowały budować ich pozytywny wizerunek, odwołując się do tradycyjnej sympatii społeczeństwa do wojska.

W rzeczywistości oficerowie przeprowadzali rekonesans przed wprowadzeniem stanu wojennego, a po 13 grudnia wielu z nich objęło w kontrolowanych wcześniej zakładach funkcję komisarzy wojskowych.

26 października

Początek strajku w Wyższej Szkole Inżynierskiej w Radomiu. Spór swoje źródło miał w sprawie wyboru nowych władz uczelni – władze forsowały kandydaturę dotychczasowego rektora, prof. Michała Hebdę, sprzeciwiała się temu natomiast Komisja Zakładowa „Solidarności” oraz uczelniane Niezależne Zrzeszenie Studentów. Po przeprowadzeniu zmian w ordynacji wyborczej i usunięciu z Senatu uczelni przedstawicieli opozycji, strona solidarnościowa rozpoczęła strajk okupacyjny, który trwał aż do wprowadzenia stanu wojennego. Akcję protestacyjną poparły inne środowiska akademickie, rozszerzając falę strajków studenckich na większość uczelni kraju. Mimo to wybory odbyły się, a prof. Hebda został ponownie rektorem WSI.

19 listopada

W Lublinie i innych miastach województwa rozpoczyna się strajk szkolny. Przyczyną konfliktu była sprawa obsadzenia stanowiska kuratora oświaty. W szkołach ponadpodstawowych w Lublinie, Świdniku, Kraśniku, Dęblinie i Puławach zorganizowano strajk czynny – kosztem „przedmiotów ideologicznych” zwiększono ilość godzin nauczania historii i języka polskiego, w czasie których przedstawiano uczniom tematykę „białych plam” w historii, literaturze i kulturze Polski. Część wykładów prowadzili naukowcy i studenci z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Strajk zawieszono 2 grudnia, stan wojenny przerwał rozmowy prowadzone między środowiskiem nauczycielskim a władzami oświatowymi.

25 listopada

Rozpoczyna się strajk w Wyższej Oficerskiej Szkole Pożarnictwa w Warszawie. Podchorążowie domagają się objęcia uczelni ustawą o szkolnictwie wyższym, sprzeciwiając się podporządkowaniu jej przepisom dotyczącym uczelni wojskowych.

27-28 listopada

Obraduje VI Plenum Komitetu Centralnego PZPR. W swoim przemówieniu gen. Jaruzelski stwierdza: „obecnego stanu utrzymać dłużej nie można, proces rozkładowy musi być zatrzymany. Inaczej nieuchronnie doprowadzi to do konfrontacji, do stanu typu wojennego”. Plenum zobowiązuje kierownictwo partii do wprowadzenia ustawy „O nadzwyczajnych środkach działania w interesie ochrony obywateli i państwa”.

2 grudnia

Oddziały ZOMO atakują Wyższą Oficerską Szkołę Pożarnictwa w Warszawie. Oprócz wyłamania bramy, oddział desantowy wylądowany został także z helikoptera na dach uczelni. Strajk zostaje rozbity. Powszechnie uważa się, że atak na WOSP był próbą generalną taktyki rozbijania strajków przed wprowadzeniem stanu wojennego.

3 grudnia

Komisja Krajowa „Solidarności” obraduje w Radomiu. Obrady zostały potajemnie nagrane przez Eligiusza Naszkowskiego, przewodniczącego „Solidarności” w Pile i tajnego współpracownika SB o pseudonimie „Grażyna”. Po kilku dniach taśmy z Radomia, udostępnione policji politycznej i odpowiednio zmontowane, zostały upublicznione w mediach. Obrady KK zostały przedstawione jako zbiorowisko antysystemowych radykałów.

5 grudnia

Obradujące w Warszawie Biuro Polityczne KC PZPR upoważnia gen. Jaruzelskiego do wprowadzenia stanu wojennego, pozostawiając mu wolną rękę co do konkretnego terminu.

8 grudnia

Ośrodek Badania Opinii Publicznej przeprowadza coroczne badania oceny mijającego roku i prognozy na rok następny. 86% badanych uważa 1981 r. zły, przeciwnego zdania jest 2% ankietowanych.

9-10 grudnia

W czasie toczących się w nocy obrad Rady Wojskowej Ministerstwa Obrony Narodowej podjęta zostaje decyzja o wprowadzeniu „stanu W” w nocy z 12 na 13 grudnia. Datę wybrano nieprzypadkowo - 13 grudnia przypadał w niedzielę (nieczynne zakłady pracy i instytucje), a 15 grudnia mijał dwumiesięczny okres przedłużonej służby wojskowej 46 tysięcy poborowych. Wojskowe kierownictwo nie mogło pozwolić na wypuszczenie ich z wojska i osłabienie własnego potencjału.

11-12 grudnia

Komisja Krajowa „Solidarności” obraduje w Stoczni Gdańskiej, dyskutując m.in. o ogólnonarodowym referendum i wprowadzeniu samorządów terytorialnych i pracowniczych. Potwierdzone zostają także ustalenia z Radomia co do możliwości ogłoszenia strajku ostrzegawczego i strajku generalnego, poparto też inicjatywę Regionu Mazowsze zorganizowania 17 grudnia wielkiej manifestacji w stolicy. Obrady kończą się po północy 13 grudnia. Skupienie całego kierownictwa związku w Gdańsku umożliwiło jego łatwe aresztowanie i internowanie.

Stan wojenny

39 lat temu, w niedzielę 13 grudnia 1981 r. o godz. 6.00 Polskie Radio i Telewizja nadały wystąpienie gen. Wojciecha Jaruzelskiego, w którym informował on Polaków o ukonstytuowaniu się Wojskowej Rady Ocalenia Narodowego (WRON) i wprowadzeniu na mocy dekretu Rady Państwa stanu wojennego na terenie całego kraju.

Władze komunistyczne jeszcze 12 grudnia przed północą rozpoczęły zatrzymywanie działaczy opozycji i "Solidarności". W ciągu kilku dni w 49 ośrodkach internowania umieszczono około 5 tys. osób. W ogromnej operacji policyjno-wojskowej użyto w sumie 70 tys. żołnierzy, 30 tys. milicjantów, 1750 czołgów, 1900 wozów bojowych i 9 tys. samochodów.

Przygotowania do wprowadzenia stanu wojennego trwały ponad rok i były prowadzone ze szczególną starannością. Kontrolował je m.in. naczelny dowódca wojsk Układu Warszawskiego marszałek Wiktor Kulikow oraz ludzie z jego sztabu. Na potrzeby stanu wojennego sporządzono projekty różnych aktów prawnych, wydrukowano w Związku Sowieckim 100 tys. egzemplarzy obwieszczenia o wprowadzeniu stanu wojennego, ustalono listy komisarzy wojskowych mających przejąć kontrolę nad administracją państwową i większymi zakładami pracy, a także wybrano instytucje i przedsiębiorstwa, które miały zostać zmilitaryzowane.

Od połowy października intensywne ćwiczenia w walkach z tłumem przechodziły oddziały ZOMO. W więzieniach przygotowano miejsca dla około 5 tys. działaczy "Solidarności" i opozycji, którzy mieli zostać internowani na podstawie list sporządzanych od początku 1981 r.

Decyzja o wprowadzeniu stanu wojennego zaakceptowana została 5 grudnia 1981 r. przez Biuro Polityczne KC PZPR. W nocy z 8 na 9 grudnia 1981 r. w trakcie spotkania z przebywającym w Warszawie marszałkiem Kulikowem gen. Jaruzelski poinformował go o planowanych działaniach, nie podając jednak konkretnej daty ich rozpoczęcia.

Notatka z tego spotkania, sporządzona przez gen. Wiktora Anoszkina została w całości opublikowana przez historyka IPN prof. Antoniego Dudka w "Biuletynie IPN" nr 12 (107), grudzień 2009 r. Wynika z niej, że gen. Jaruzelski wprost zażądał wsparcia militarnego po wprowadzeniu stanu wojennego, mówiąc: "Strajki są dla nas najlepszym wariantem. Robotnicy pozostaną na miejscu. Będzie gorzej, jeśli wyjdą z zakładów pracy i zaczną dewastować komitety partyjne, organizować demonstracje uliczne itd. Gdyby to miało ogarnąć cały kraj, to wy (ZSRR) będziecie nam musieli pomóc. Sami nie damy sobie rady".

Marszałek Kulikow, któremu myśl o dowodzeniu operacją stłumienia kontrrewolucji w Polsce nie była z pewnością obca, odpowiedział: "Jeżeli nie starczy waszych sił, to pewnie trzeba będzie wykorzystać Tarczę-81" (za tym kryptonimem krył się plan operacji wojskowej

Układu Warszawskiego w Polsce). Kulikow dodał: "Zapewne Wojsko Polskie samo poradzi sobie z tą garstką rewolucjonistów". Jaruzelski zauważył wtedy, że "na przykład Katowice liczą około 4 mln mieszkańców [!]. To taka Finlandia, a wojska - jeśli nie liczyć dywizji obrony przeciwlotniczej - nie ma. Dlatego bez pomocy nie damy rady". "Byłoby gorzej, gdyby Polska wyszła z Układu Warszawskiego" - dodał Jaruzelski.

Kulikow podkreślał, że "najpierw należy wykorzystać własne możliwości". Pod koniec rozmowy spytał, czy może zameldować Breżniewowi (sekretarzowi generalnemu KPZR), że "podjęliście decyzję o przystąpieniu do realizacji planu". W odpowiedzi Jaruzelski odparł: "Tak, pod warunkiem, że udzielicie nam pomocy". Notatka Anoszkina sugeruje, że Jaruzelski nie tylko wiedział, iż Rosjanie nie zamierzają interweniować, ale wcześniej domagał się od nich udzielenia pomocy wojskowej.

O wyznaczonym terminie wprowadzenia stanu wojennego marszałek Kulikow i przywódca sowieccy zostali poinformowani 11 grudnia. Operacja jego wprowadzenia rozpoczęła się w nocy z 12 na 13 grudnia 1981 r. Jeszcze przed północą jednostki MSW, składające się z grup specjalnych, oddziałów ZOMO, jednostek antyterrorystycznych, funkcjonariuszy SB, oddziałów Jednostek Nadwiślańskich przy wsparciu wojska rozpoczęły działania.

W ramach operacji "Azalia" siły porządkowe MSW i WP zajęły obiekty Polskiego Radia i Telewizji oraz zablokowały w centrach telekomunikacyjnych połączenia krajowe i zagraniczne. Grupy milicjantów i funkcjonariuszy SB przystąpiły w ramach operacji o kryptonimie "Jodła" do internowania działaczy "Solidarności" i przywódców opozycji politycznej.

Oddziały ZOMO zajęły lokale zarządów regionalnych "Solidarności", zatrzymując przebywające tam osoby i zabezpieczając znalezione urządzenia łącznościowe i poligraficzne. Do miast skierowano oddziały pancerne i zmechanizowane, które umieszczono przy najważniejszych węzłach komunikacyjnych, trasach wylotowych, głównych skrzyżowaniach, gmachach urzędowych i innych obiektach strategicznych. Przeprowadzono aresztowania wśród niezależnych intelektualistów, w tym także wśród organizatorów i uczestników obradującego w Warszawie Kongresu Kultury Polskiej.

W ciągu nocy zatrzymano w Gdańsku około 30 członków Komisji Krajowej i kilku doradców. O godzinie pierwszej w nocy w Belwederze zebrał się członkowie Rady Państwa, teoretycznie najważniejszego urzędu PRL. Po półtoragodzinnych obradach członkowie Rady Państwa przyjęli przedstawiony im dekret o wprowadzeniu stanu wojennego oraz towarzyszące mu dokumenty, przeciwko głosował jedynie przewodniczący PAX - Ryszard Reiff. Wszystkie przyjęte dokumenty były antydatowane i nosiły datę 12 grudnia 1981 r.

Dekret o wprowadzeniu stanu wojennego był niezgodny z obowiązującym wówczas prawem, ponieważ Rada Państwa mogła wydawać dekrety jedynie między sesjami Sejmu. Tymczasem sesja taka trwała, a najbliższe posiedzenie izby wyznaczone było na 15 i 16 grudnia.

W specjalny sposób potraktowany został przez autorów stanu wojennego przewodniczący "Solidarności" Lech Wałęsa. Został internowany i odizolowany od innych działaczy. Po pobycie w Chylicach i Otwocku umieszczono go ostatecznie w ośrodku rządowym w Arłamowie.

W sumie w pierwszych dniach stanu wojennego internowano około 5 tys. osób, które przetrzymywano w 49 ośrodkach odosobnienia na terenie całego kraju. Łącznie w czasie stanu wojennego liczba internowanych sięgnęła 10 tys., w więzieniach znalazła się znaczna część krajowych i regionalnych przywódców "Solidarności", doradców, członków komisji zakładowych dużych fabryk, działaczy opozycji demokratycznej oraz intelektualistów związanych z "Solidarnością".

Na podstawie dekretu o stanie wojennym zawieszono podstawowe prawa i wolności obywatelskie, wprowadzono tryb doraźny w sądach, zakazano strajków, demonstracji, milicja i wojsko mogły każdego legitymować i przeszukiwać.

Wprowadzono godzinę milicyjną od godz. 22 do godz. 6 rano, a na wyjazdy poza miejsce zamieszkania potrzebna była przepustka. Korespondencja podlegała oficjalnej cenzurze, wyłączono telefony, uniemożliwiając między innymi wzywianie pogotowia ratunkowego i straży pożarnej. Większość najważniejszych instytucji i zakładów pracy została zmilitaryzowana i była kierowana przez ponad 8 tys. komisarzy wojskowych.

Zakazano wydawania prasy, poza "Trybuną Ludu" i "Żołnierzem Wolności". Zawieszono działalność wszystkich organizacji społecznych i kulturalnych, a także zajęcia w szkołach i na wyższych uczelniach.

Oficjalnie administratorem stanu wojennego była 21-osobowa Wojskowa Rada Ocalenia Narodowego z gen. Wojciechem Jaruzelskim na czele. W praktyce była ona jednak ciałem fasadowym. Najważniejsze decyzje w okresie stanu wojennego podejmowała nieformalna grupa wojskowych oraz członków partii nazywana dyrektoriatem. W jej skład obok gen. Jaruzelskiego wchodził: gen. Florian Siwicki (wiceminister obrony narodowej), gen. Czesław Kiszczak (minister spraw wewnętrznych), gen. MO Mirosław Milewski (sekretarz KC), Mieczysław F. Rakowski (wicepremier), Kazimierz Barcikowski (sekretarz KC) i Stefan Olszowski (sekretarz KC).

Nieliczni przywódcy "Solidarności", którzy uniknęli zatrzymań, m.in. Zbigniew Bujak, Władysław Frasyniuk, Bogdan Borusewicz, Aleksander Hall, Tadeusz Jedynek, Bogdan Lis czy Eugeniusz Szumiejko, rozpoczęli w wyjątkowo trudnych warunkach tworzenie struktur podziemnych.

14 grudnia rozpoczęły się niezależnie od siebie strajki okupacyjne w wielu dużych zakładach przemysłowych. Strajkowały huty, w tym największa w kraju "Katowice" oraz im. Lenina, większość kopalń, porty, stocznie w Trójmieście i Szczecinie, największe fabryki, takie jak

WSK w Świdniku, Dolmel i Pafawag we Wrocławiu, "Ursus" czy Zakłady Przemysłu Odzieżowego im. Juliana Marchlewskiego w Łodzi. Strajkowano w sumie w 199 zakładach.

W 40 zakładach doszło do brutalnych pacyfikacji strajków, przy użyciu oddziałów ZOMO i wojska, wyposażonego w ciężki sprzęt. Szczególnie dramatyczny przebieg miały strajki w kopalniach na Górnym Śląsku, gdzie górnicy stawili czynny opór. 16 grudnia 1981 r. w Kopalni Węgla Kamiennego "Wujek" w trakcie kilkugodzinnych walk milicjanci użyli broni palnej, zabijając 9 górników. 23 grudnia przy wsparciu czołgów i desantu ze śmigłowców udało się stłumić strajk w Hucie "Katowice". Najdłużej trwały strajki w kopalniach "Ziemowit" (do 24 grudnia) i "Piast" (do 28 grudnia), w których zdecydowano się prowadzić protest pod ziemią.

W grudniu 1981 r. doszło do demonstracji ulicznych m.in. w Warszawie, Krakowie i Gdańsku (w trakcie której milicjanci zastrzelili jednego z uczestników).

Wprowadzając stan wojenny władze komunistyczne nie zdecydowały się zaatakować bezpośrednio Kościoła katolickiego. Prymas Józef Glemp od początku apelował o spokój i zażegnanie bratobójczych walk, domagając się jednocześnie uwolnienia internowanych i aresztowanych oraz powrotu do dialogu z "Solidarnością". 13 grudnia w wygłoszonym kazaniu apelował do robotników, by nie narażali życia: "Będę wzywał o rozsądek nawet za cenę narażenia się na zniewagi i będę prosił, nawet gdybym miał boso iść i na klęczkach błagać: Nie podejmujcie walk Polak przeciw Polakowi".

Przeciwko wprowadzeniu stanu wojennego wystąpiły Stany Zjednoczone i inne kraje zachodnie. 23 grudnia 1981 r. prezydent USA Ronald Reagan ogłosił sankcje ekonomiczne wobec PRL, a kilka dni później podał do wiadomości, iż obejmą one także Związek Sowiecki, który jego zdaniem ponosił "poważną i bezpośrednią odpowiedzialność za represje w Polsce". W ciągu następnych tygodni do sankcji ekonomicznych przeciwko Polsce przyłączyły się inne kraje zachodnie.

31 grudnia 1982 r. stan wojenny został zawieszony, a 22 lipca 1983 r. odwołany przy zachowaniu części represyjnego ustawodawstwa.

Warszawa, msza za Ojczyznę w kościele Św. Stanisława Kostki w Warszawie
fot. A. Szymański/Archiwum Ilustracji WN PWN SA

Wojciech Jaruzelski przygotowujący się do odczytania przemówienia informującego o wprowadzeniu stanu wojennego; Warszawa, 13 XII 1981

Czołg przed Pomnikiem Poległych Stoczniovców w Gdańsku, grudzień 1981 fot. A. Biała/Archiwum Ilustracji WN PWN SA © Wydawnictwo Naukowe PWN

<http://Polska1918-89.pl>

OBWIESZCZENIE

o wprowadzeniu stanu wojennego ze względu na bezpieczeństwo państwa

Kierując się potrzebą zapewnienia wzmożonej ochrony podstawowych interesów państwa i obywateli, w celu stworzenia warunków skutecznej ochrony spokoju, ładu i porządku publicznego oraz przywrócenia naruszonej dyscypliny społecznej, a także mając na względzie bezpieczeństwo możliwości sprawnego funkcjonowania władzy i administracji państwowej oraz gospodarki narodowej – działając na podstawie art. 33 ust. 2 Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej – Rada Państwa wprowadziła stan wojenny.

W związku z tym podlega się do publicznej wiadomości, że na czas obowiązywania stanu wojennego:

- zakazano wszelkiego rodzaju zgromadzeń, pochodów i manifestacji, a także organizowania i prowadzenia zbiorów publicznych oraz imprez artystycznych, rozrywkowych i sportowych bez uprzedniego uzyskania zezwolenia właściwego organu administracji państwowej, z wyjątkiem nabożeństw i obrzędów religijnych odbywających się w świątyniach, katedrach i innych miejsc przeznaczonych wyłącznie do tych celów;
- zakazano wszelkie rozpowszechnianie wszelkiego rodzaju wykładów, publikacji i informacji każdego sposobem, publiczne wykładania słów orderów artystycznych oraz stylizowania jeńców wojennych i żołnierzy poległych bez uprzedniego uzyskania zezwolenia właściwego organu;
- zakazano wszelkie prawa przeobrażeń do organizowania i przeprowadzania wszelkiego rodzaju strajków oraz akcji protestacyjnych;
- zakazano wszelkie formy przemocy w stosunkach publicznych obywateli posiadanych przy sobie dokumentów stwierdzających tożsamość, a w szczególności w szczególności obywateli lat 13 – 18głównie szkolnej lub tymczasowego dowodu osobistego;
- wprowadzono wszelkie obowiązki uprzedniego uzyskiwania zezwolenia właściwego organu administracji państwowej na pobyt stały w strefie nadgranicznej, a organu Między Obywatelskiej na pobyt czasowy na tej strefie;
- zakazano wszelkie wyprawianie turystyki oraz sportów indywidualnych i kolekcjonerskich na terenach wód wewnętrznych i terytorialnych.

Podlega do czasu obowiązywania stanu wojennego, w zakresie powszechnego obowiązku obrony Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej:

- pozwolenie na zmianę do służby wojskowej oraz żołnierze rezerwy mobilizacji od ich przywołania mogą być, w każdym czasie powołani do czynnej służby wojskowej, na zarządzenie Ministra Obrony Narodowej;
- określono jednostki organizacyjne administracji państwowej i gospodarki narodowej, wykonujące zadania szczególnie ważne dla obronności i bezpieczeństwa państwa, objęte służbą mobilizacyjną, co oznacza pobranie ich osób i instytucji w tych jednostkach szczególnych obowiązków, o których osoby te zostały poinformowane przez kierownika zakładu pracy;
- osoby przeznaczane do służby w określonych formacjach obrony cywilnej mogą być zobowiązane do pobierania czynnej służby w okresie czynnym w czasie i zakresie wynikającym z wydziałowych zadań;
- obywatele mogą być zobowiązani przez właściwe terenowe organy administracji państwowej i organy administracji wojskowej do wykonania określonych zadań osobistych i rzeczowych na rzecz obrony państwa.

W czasie obowiązywania stanu wojennego, jeżeli ktoś tego wymaga, interesy obrony spokoju, ładu i porządku publicznego, sprawności organów administracji państwowej mogą być:

- wprowadzić ograniczenia swobody poruszania się mieszkańców w określonym stanie i miejscach przez wprowadzenie **głównie miłośnych** albo zakazu spacerowania lub przemieszczania do określonych miejsc, miast i gmin;
- nakazać obywateli uprzedniego uzyskiwania zezwolenia właściwego organu administracji państwowej na zmianę miejsca pobytu, podlegać na przeniesienie się do innej miejscowości na czas dłuższy niż 48 godzin, oraz obowiązków mieszkalnego zamieszkania w tym w nowym miejscu pobytu;
- zakazać działalności obywateli, zwłazkiem zawodowych, artystycznych i społecznych i zawodowych, których działalność stała

nowi zagrożenia dla interesów bezpieczeństwa państwa, z wyjątkiem świadczeń i świadczeń wyjątkowych:

- wprowadzić cenowy przydział podstawowych, korrespondencji telekomunikacyjnej oraz kontrolę ruchu telefonicznego;
- zobowiązać posiadaczy radiowych urządzeń nadawczych i nadawczo-odbiorczych do stłumienia tych urządzeń do dyspozycji we wskazanych miejscach;
- zobowiązać posiadaczy broni palnej kłóskiej oraz broni myśliwskiej i sportowej, a także posiadaczy amunicji i materiałów wybuchowych do ukrycia ich we wskazanych miejscach;
- zakazać dokonywania zdjęć fotograficznych i filmowych oraz obradek telewizyjnych określonych obiektów i miejsc albo na określonych obszarach;
- zakazać używania określonych odznak i mundurów;
- wstrzymać lub ograniczyć pracę określonych urządzeń łączności oraz wyłączenie usług łączności pocztowej i telekomunikacyjnej;
- zakazać lub ograniczyć pracę osób i instytucji w transportie drogowym, kolejowym, lotniczym i wodnym oraz ruch pojazdów samochodowych na drogach publicznych;
- zakazać lub ograniczyć graniczny ruch osobowy i towarowy przez granicę państwa.

W czasie obowiązywania stanu wojennego osoby naruszające wprowadzone zakazy, nakazy, obowiązywanie, podlegają obywateli odpowiedzialności karnej za przestępstwa lub wykroczenia w postępowaniu dowodowym przestępstwom.

Osoby, mające obywateli lat 17, w stosunku do których istnieje uzasadnione podejrzenie, iż pozwalając na wolności prowadzić będą działalność zagrożeń bezpieczeństwa państwa mogą być skierowane do służby w określonych jednostkach wojskowych, według przepisu obowiązującego się do śmierci w czynnej służbie wojskowej w czasie wojny.

Podlega się również do publicznej wiadomości, że w przypadkach obywateli lub indywidualnego bezpieczeństwa państwa (czyli, obywateli lub wolności obywateli albo interesa społecznego, indywidualnego lub osobistego znaczenia wartości, a także zagrożenia lub zniszczenia bezpieczeństwa państwa, obok indywidualnych i grupowych obywateli i urządzeń gospodarki narodowej albo obywateli wartości dla obronności lub bezpieczeństwa państwa, obok indywidualnych i grupowych obywateli i urządzeń gospodarki narodowej i innych formacji powołanych do ochrony porządku publicznego mogą być wprowadzone odzyskanie i podleganie obywateli państwa, przy czym wszelkie te sily ograniczone są do stopnia środków przymusu bezpośredniego w celu przywrócenia spokoju, ładu i porządku publicznego.

Wzawa się wszystkich obywateli do bezwzględnej przestrzegania wprowadzonych zakazów, nakazów i ograniczeń oraz wywiązania się z nich należnymi obowiązkami, a także podporządkowania się wszelkim zarządzeniom organów władzy, wykonującym w celu zapewnienia spokoju, ładu i porządku publicznego oraz umocnienia dyscypliny społecznej.

**PRZEWODNICZY RADY PAŃSTWA
POLSKIEJ RZECZYPOSPOLITEJ LUDOWEJ**

Obwieszczenie Rady Państwa o wprowadzeniu stanu wojennego [bez daty uchwalenia]

Pomnik górników poległych w czasie ataku oddziałów Ludowego Wojska Polskiego i ZOMO na Kopalnię Wujek 16 grudnia 1981 roku

Zdjęcie śmiertelnie postrzelonego Michała Adamowicza. Autor zdjęcia, Krzysztof Raczkowiak, zrobił je podczas brutalnie tłumionej przez milicję demonstracji „Solidarności” w Lubinie 31 sierpnia 1982 roku.

Ofiary stanu wojennego

Dokładna liczba osób, które w wyniku wprowadzenia stanu wojennego poniosły śmierć, nie jest znana. Przedstawiane listy ofiar liczą od kilkudziesięciu do ponad stu nazwisk. Nieznana pozostaje również liczba osób, które straciły w tym okresie zdrowie na skutek prześladowań, bicia w trakcie śledztwa czy też podczas demonstracji ulicznych.

Pacyfikacja kopalni Wujek 16 grudnia 1981

Józef Bolesław Czekalski (ur. 1933)
Józef Krzysztof Giza (ur. 1957)
Joachim Gnida (ur. 1952, zm. 2 stycznia 1982)
Ryszard Gzik (ur. 1946)
Bogusław Kopczak (ur. 1953)
Andrzej Pełka (ur. 1962)
Jan Stawisiński (ur. 1960)
Zbigniew Wilk (ur. 1951)
Zenon Zając (ur. 1959)

Stłumienie demonstracji w Gdańsku 17 grudnia 1981

Antoni Browarczyk (ur. 1961) – zginął postrzelony

Pacyfikacja strajku na Politechnice Wrocławskiej 15 grudnia 1981
Tadeusz Kostecki – zmarł pobity przez ZOMO

Stłumienie pokojowej demonstracji w Poznaniu 13 lutego 1982
Wojciech Cieślewicz (ur. 1953) – zmarł pobity przez ZOMO

Stłumienie pokojowej demonstracji w Warszawie 3 maja 1982
Joanna Lenartowicz (ur. 1963) – zmarła 5 maja w wyniku pobicia przez ZOMO
Mieczysław Radomski (ur. 1926) – zmarł pobity przez ZOMO
Adam Szulecki (ur. 1950) – zmarł 9 maja w wyniku pobicia przez ZOMO

Stłumienie pokojowej demonstracji we Wrocławiu 3 maja 1982
Władysław Durda – zatruty gazami łzawiącymi ZOMO

Stłumienie pokojowej demonstracji w Krakowie 13 maja 1982
Włodzimierz Lisowski (ur. 1915) – zmarł 13 lipca w wyniku pobicia przez ZOMO i SB

Poznań 11 maja 1982
Piotr Majchrzak (ur. 1963) – zmarł 18 maja w wyniku pobicia przez ZOMO i funkcjonariuszy WSW

Rozbicie „organizacji podziemnej” 16 czerwca 1982 w Warszawie
Emil Barchański (ur. 1965) – został poddany torturom w Pałacu Mostowskich, ciało utopiono w Wiśle

Stłumienie pokojowej demonstracji w Gdańsku 31 sierpnia 1982
Piotr Sadowski (ur. 1950) – zmarł trafiony petardą ZOMO

Stłumienie pokojowej demonstracji we Wrocławiu 31 sierpnia 1982
Tadeusz Woźniak (ur. 1933) – zmarł 1 września w wyniku pobicia przez ZOMO
Kazimierz Michalczyk (ur. 1955) – postrzelony przez ZOMO podczas demonstracji
zmarł 2 września

Stłumienie pokojowej demonstracji w Lubinie 31 sierpnia 1982
Michał Adamowicz (ur. 1954) – zmarł 5 września w wyniku postrzału
Mieczysław Poźniak (ur. 1956) – zmarł w wyniku postrzału
Andrzej Trajkowski (ur. 1950) – zmarł w wyniku postrzału

Stłumienie pokojowej demonstracji we Kielcach 31 sierpnia 1982
Stanisław Rak (ur. 1947) – zmarł 7 września w wyniku pobicia przez ZOMO

Stłumienie pokojowej demonstracji w Częstochowie 1 września 1982
Eugeniusz Wiłkomirski (ur. 1930) – zmarł 3 września w wyniku pobicia przez ZOMO

Stłumienie pokojowej demonstracji w Nowej Hucie 13 października 1982

Bogdan Włosik (ur. 1962) – zastrzelony z broni palnej przez kapitana SB
Andrzeja Augustyna

Stłumienie pokojowej demonstracji w Warszawie 10 listopada 1982

Stanisław Królik (ur. 1943) – zmarł 16 listopada pobity przez ZOMO

Stłumienie pokojowej demonstracji w Gdańsku 11 listopada 1982

Wacław Kamiński (ur. 1950) – zmarł 28 listopada trafiony petardą na demonstracji

Stłumienie pokojowej demonstracji w Krakowie 1 maja 1983

Ryszard Smagur (ur. 1954) – zmarł trafiony petardą ZOMO

Stłumienie pokojowej demonstracji we Wrocławiu 1 maja 1983

Włodzimierz Witkowski (ur. 1952) – zaginął w czasie demonstracji,
zwłoki znaleziono 7 września 1983

Bernard Łyskawa (ur. 1927)

Stłumienie pokojowej demonstracji w Warszawie 3 maja 1983

Marek Kuchta (ur. 1953) – zmarł 5 maja 1983 w wyniku pobicia przez MO

Adam Szulecki – zmarł 9 maja 1983 w wyniku pobicia przez ZOMO

Wanda Kołodziejczyk (ur. 1923) – zmarła 4 stycznia 1982 po pobiciu w areszcie śledczym
na ul. Rakowieckiej w Warszawie

Franciszek Zdunek (ur. 1942) – zastrzelony 2 lutego 1982 przez funkcjonariusza MO

Zbigniew Szymański – zmarł pobity przez ZOMO w kwietniu 1982

Wojciech Cielecki (ur. 1963) – zastrzelony przez żołnierza LWP 2 kwietnia 1982
w Białej Podlaskiej

Stanisław Kot – zmarł 3 kwietnia 1982 w Rzeszowie w wyniku pobicia przez patrol ZOMO

Mieczysław Rokitowski (ur. 1935) – zmarł 3 kwietnia 1982 pobity w czasie przesłuchania
w areszcie śledczym w Załężu

Andrzej Grzywa – zmarł 30 sierpnia 1982 pobity na komendzie MO w Gdańsku

Zdzisław Jurgielewicz (ur. 1953) – zmarł 21 września 1982 pobity przez MO w Giżycku

Adam Grudziński (ur. 1946) – zmarł pobity w obozie dla internowanych w Załężu
w październiku 1982

Zbigniew Simoniuk (ur. 1950) – członek Komitetu Obrony Więzionych za Przekonania,
zmarł 8 stycznia 1983 w więzieniu w Białymstoku

Zenon Bleszczyński (ur. 1959) – zmarł 14 stycznia 1983 w wyniku pobicia
w areszcie śledczym

Jacek Jerz (ur. 1944) – wiceprzewodniczący NSZZ Solidarność w Radomiu,
delegat na I Krajowy Zjazd NSZZ Solidarność, członek władz krajowych Konfederacji
Polski Niepodległej i Komitetu Obrony Więzionych za Przekonania, zmarł nagle 31
stycznia 1983 po zwolnieniu z ponadrocznego internowania, gdzie przeszedł „ścieżki
zdrowia” (pacyfikacja protestu internowanych w Kwidzynie); bezpośrednio przed jego
śmiercią szef SB w Radomiu zlecił na piśmie (dokument zachował się w archiwach IPN)

zastosowanie wobec niego „przedsięwzięcia specjalnego”

Jan Ziółkowski (ur. 1940) – współpracownik Komitetu Budowy Pomnika Ofiar Czerwca 1956, zmarł 5 marca 1983, pobity na V komendzie MO w Poznaniu

Józef Larysz (ur. 1942) – przewodniczący Komisji Zakładowej NSZZ Solidarność w ELWRO w Pszczynie, zmarł 7 marca 1983 po przesłuchaniu na komendzie MO

Ryszard Kowalski (ur. 1939) – przewodniczący Komisji Zakładowej NSZZ Solidarność w Hucie Katowice, jego ciało wyłowiono 31 marca 1983

Bogusław Podboraczyński (ur. 1962) – działacz NSZZ Solidarność z Nysy, zamordowany przez funkcjonariuszy MO, ciało wydobyto z rzeki 30 kwietnia 1983

Andrzej Szewczyk (ur. 1961) – zmarł w maju 1983 w wyniku pobicia przez ZOMO

Grzegorz Przemyk (ur. 1964) – zmarł 14 maja 1983 w wyniku pobicia na komendzie MO w Warszawie

Zdzisław Miąsko (ur. 1954) – zmarł 3 czerwca 1983 po przesłuchaniu na posterunku MO w Nowej Miłośnie

Andrzej Gąsiewski (ur. 1954) – pracownik Instytutu Badań Jądrowych zamordowany 17 czerwca 1983 w Warszawie

Jerzy Marzec (ur. 1962) – ciało znaleziono nad Odrą 22 czerwca 1983

Jan Samsonowicz (ur. 1944) – zmarł 30 czerwca 1983, działacz NSZZ Solidarność i Ruchu Młodej Polski, upozorowanie samobójstwa, ciało powieszono na bramie Stoczni Gdańskiej

Opracował
Andrzej Kołodziejczyk